

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE

Günter Wiegelmann, Alltags- und Festspeisen, Wandel und Gegenwärtige Stellung, Atlas der Deutschen Volkskunde-Neue Folge, Beiheft 1. N. G. Elwert Verlag Marburg 1967. S. 270,26 kart, 4°.

Dolgoletni raziskovalec ljudske prehrane v Nemčiji, aktivni sodelavec nemškega etnološkega atlasa in profesor etnologije na bonški univerzi dr. Günter Wiegelmann je objavil kot prvi spremni zvezek nove izdaje nemškega etnološkega atlasa svoje habilitacijsko delo »Vsakdanja in praznična jedila, spremembe in sedanje stanje«. Študija pomeni mnogo več, kot pove samo naslov. Že v uvodu so zelo argumentirano podani specialni problemi sodobnih teoretičnih etnoloških postavk. Avtor ni opravil samo analizo tega, kar je bilo doslej napisano o prehrani v Nemčiji in v sosednjih deželah, temveč je analiziral tudi vse dosedanje važnejše metodološke koncepte in raziskovalne smeri v etnologiji. To ni le analiza zbranih odgovorov na vprašalnike nemškega etnološkega atlasa, temveč poglobljena monografska študija poglavitnih področij nemške ljudske prehrane v njeni časovni, prostorski in tudi socialni dimenziji. V obširnem analitičnem uvodu je avtor načel vprašanja in izsledke dosedanjih raziskav na tem področju, in to predvsem tistih, ki sodijo na področje etnološke vede. S človekovo prehrano se namreč ukvarjajo različne znanosti in vsaka ima svoj zorni kot. Medicino, npr., zanima hranilna vrednost, ekonomista in gospodarskega zgodovinarja zanimajo količine prehrane in cena, trgovina. Specialna etnološka vprašanja (naš terminus etnologija uporabljamo za v nemškem svetu uveljavljeno Volkskunde) pa so seveda docela drugačna. Zato avtor v uvodu tudi razčlenjuje, kaj mora proučevati na tem kompleksnem področju etnolog. Ta raziskuje, kako se jedila in obroki vključujejo v potek človekovega življenja, kakšno veljavo imajo posamezna jedila in obroki hrane v verovanju in kako jih vrednotijo različne ljudske skupnosti. Skratka, etnologija raziskuje s preprosto avtorjevo formulo »strukturo življenjske in skupnostne vrednote jedi in obrokov«. Posebej pa avtor opozarja tudi na zgodovinske, regionalne in socialne dimenzije. Te je pri delu sam dosledno upošteval, kar daje tej obširni študiji še posebno vrednost.

Lahko zapišemo, da je raziskovanje ljudske prehrane še vedno na stopnji zbiranja in urejanja gradiva in da močno zaostaja za drugimi področji. Pri nas se lahko pohvalimo s svetlo izjemo (Vilko Novak, Ljudska prehrana v Prekmurju). V posameznih monografskih etnoloških študijah je ljudska prehrana sicer večkrat zastopana, toda navadno brez zgodovinskih in socialnih dimenzij. Zato tudi težko določimo, kaj je kje resnično tradicionalna jed. Pojem nacionalnih-narodnih jedi je tudi pri nas v raznih kuharskih knjigah močno udomačen, in to v slabem smislu besede. O marsikateri jedi, ki jo ocenjujemo za zelo staro, lahko po temeljiti etnološki analizi ugotovimo, da je razmeroma malo časa znana, in narobe. Vemo le, da so npr. jedi, ki so povezane z verovanjem, zelo stare.

Vsak etnolog bo še s posebnim zanimanjem prebral poglavje o specialnih problemih in nalogah pri svojem delu. Tu razglablja avtor o metodoloških konceptih, ki so veljavni tudi za druga področja etnologije. Zanimiva so razglabljanja in ugotovitve »časovnih lukenj« v kontinuiteti. Zato je upravičena njegova zahteva po sodelovanju med prostorsko in zgodovinsko etnologijo, med etnologijo in zgodovino. Posebne hvale je vreden avtorjev metodološko jasno opredeljeni cilj za zbiranje gradiva in ves potek raziskave. To ni samo analiza gradiva,

zbranega za ADV (Atlas der deutschen Volkskunde) v letih 1930—35, kot bi pričakovali po zbirki, v kateri je delo izšlo. Največ gradiva so dali vprašalniki, ki jih je bilo izpolnilo 15 do 20 tisoč sodelavcev ADV na nemškem jezikovnem ozemlju v srednji Evropi. Toda avtor se ni zadovoljil samo s tem. Upošteval je tudi gradivo z vprašalnikov o ljudski prehrani iz leta 1909—10 na Bavarskem in drugo arhivsko gradivo, stare recepte, kuharske knjige in vso razpoložljivo literaturo. V seznamu literature, ki jo je avtor uporabljal, je naštetih 800 del. Ta obširna literatura je lahko koristen kažipot slehernemu etnologu, ki se ukvarja z ljudsko prehrano. Med literaturo pogrešamo le dela sosednjih slovanskih narodov in Madžarov.

Wiegelmannova študija zajema čas od leta 1500 pa vse do današnjih dni. Za vsako časovno obdobje avtor ugotavlja in utemeljuje spremembe. Ta del študije je razdeljen na naslednja obdobja: 1. Minevanje srednjeveških prehrabnih navad 1500—1680; 2. Nastanek novih prehrabnih proizvodov in poživil 1680—1770; 3. Podeželsko prebivalstvo na splošno prevzema novosti 1770—1850; 4. Jedila v razvoju svetovne trgovine in tehnične proizvodnje od 1850 do sedanjega časa.

Študija prostorsko zajema sklenjeno ozemlje nemško govorečih prebivalcev, to je Nemčijo v mejah iz leta 1937, Avstrijo, Luksemburg in območja na Češko-slovaškem, naseljena s sudetskimi Nemci. Ker je zajeto tudi avstrijsko ozemlje in potemtakem tudi slovenski kraji na Koroškem in Štajerskem — kar je lepo razvidno iz priloženih kart — je ta študija še posebej zanimiva tudi za nas.

Posebnost študije je tudi ta, da avtor analizira prehrano in tudi vse spremembe, ki jo je ta doživljala po posameznih socialnih strukturah, in to v precejšnjih časovnih dimenzijah od 16. stoletja do današnjih dni. Obravnava tudi vse spremembe, ki so bile nastale v posameznih časovnih obdobjih pri posameznih slojih prebivalstva.

V posebnem poglavju avtor obravnava hranilne rastline in njihov delež v posameznih obrokih hrane. Vendar to ni golo naštevanje, ker avtor ugotavlja tudi čas in način pojavljanja posameznih rastlin v ljudski prehrani. Tako v posebnem poglavju govori o uveljavitvi krompirja in krompirjevih jedi, in to posebej v vsakdanji in posebej v praznični prehrani. V naslednjem poglavju obravnava nazadovanje v pridelovanju prosa in pripravljanju prosenih jedi in ugotovitve podkrepi tudi s statističnimi podatki in arhivskim gradivom. Avtor skrbno analizira, kdaj in zakaj ter tudi kako je npr. na ženitovanjskih pojedinah riž izpodrinil proso oziroma proseno kašo in postal obredna ženitovanjska jed ter kako dolgo se je proso ohranilo kot božična in novoletna obredna jed.

Avtor razčlenjuje dalje vključitev kave v vsakdanjo in praznično prehrano. Kakor pri vseh ostalih jedeh in pijačah daje zgodovinski, prostorski in socialni prerez uveljavitve kave, ki je prišla v Nemčijo razmeroma pozno, s posredovanjem vodečih trgovinskih velesil. Zlasti obširno obravnava količinski so bili v začetku 20. stoletja kavni obroki, koliko je bilo razširjeno pitje kave ob nedeljah in praznikih. V posebnem poglavju govori avtor o pomenu posameznih vrst štrukljev pri prazničnih obedah. Drugo poglavje daje izčrpna dognanja o pravi mesa v 18. in 19. stoletju in o njegovem vrstnem redu med jedili. To so zanimive, doslej malo znane ugotovitve o novostih, ki so prišle z Dunaja, o rezku in golažu, o francoskem vplivu in dunajski prehrani — o kotletu, predvsem pa še o tem, kako so se vse te novosti razvrstile med jedmi in v posameznih dnevni obrokih.

Na koncu strne avtor svoje ugotovitve v obširnem zaključku, kjer analizira novosti in spremembe v prehrani, predvsem v zadnjih stoletjih. Tu razpravlja tudi o povezavi med jedmi in obroki, o prehrabnih navadah, o povezavi jedi z običaji, s prazniki in z vsakdanjim življenjem ljudstva, saj ne mine niti pol dneva, noben praznik, nobeno slavlje in skorajda noben običaj brez posebnega obroka hrane. Zato ima prehrana tako veliko vlogo v človekovem življenju. Zato ji prav gotovo pripada tudi v etnologiji mnogo bolj pomembno mesto, kakor ga je imela doslej in ga ima, žal, v mnogih deželah še danes. Wiegelman-

nova študija je v tem velika izjema. V etnološkem raziskovanju prehrane je utrla nove poti. Avtor je na konkretnih primerih utemeljil tudi pereča metodološka vprašanja etnološke znanosti. Pokazal je na nove probleme v naši stroki. Zato je lahko njegova knjiga spodbuda ino benem koristno metodološko napotilo tudi za delo pri nas.

Boris Kuhar

S. A. Tokarev, Istorija ruskoj etnografii. Dooktjabr'skij period. Akademija nauk SSSR. Institut etnografii im. N. N. Mikluho-Maklaja. Izdatel'stvo »Nauka«. Moskva 1966. Str. 455, 8°.

Zgodovina ruske etnologije je v zadnjem pičlem desetletju vsaj že tretja obsežna knjiga izpod peresa Sergeja A. Tokareva. Mimo obsežnega in vsestranskega uredniškega dela, neposrednega sodelovanja pri pisanju znane izdaje Narodi sveta in ob vrsti krajših tekstov je leta 1958 izšlo eno temeljnih del sodobne sovjetske etnologije — Etnologija narodov ZSSR. Leta 1964 je prof. Tokarev izdal knjigo Religija v zgodovini ljudstev sveta. Po komaj dveletnem presledku je pred nami zgodovinski pregled ruskih etnoloških obravnjav in znanj, ki so postala sestavni del ruske kulture od 11. stoletja do leta 1917.

Obsežno gradivo, ki se še zdaleč ne nanaša samo na etnološko obravnavo Rusov, temveč na vsakršno rusko, ukrajinsko in belorusko delo z etnološkim pomenom, je avtor razdelil na osem poglavij. Dobro polovico knjige zaobjema obravnavo dobe od štiridesetih let preteklega stoletja naprej, ko si je ruska etnologija kot že bolj ali manj izoblikovana znanstvena disciplina pridobila svoje mesto sredi drugih ved. Razvoj etnologije je po avtorjevem mnenju v tesni zvezi s celotnim družbenozgodovinskim razvojnim tokom, čeprav ne gre tajiti relativne samostojnosti posameznih znanosti. Ta teza ima v knjigi prepričljivo potrdilo; delež zanimanja v etnološko dejavnost usmerjenih Rusov za neruska ljudstva in narode v resnici ni majhen. Teritorialno širjenje predoktobrske Rusije ni moglo ostati brez glasnega odmeva v ruski etnologiji. V državni službi, na svojo roko ali ob prisilnem bivanju med tujimi etničnimi skupinami so ruski raziskovalci preučevali način življenja in ljudsko kulturo v najrazličnejših delih obsežnega ruskega cesarstva. V svetovno zakladnico etnoloških znanj so mnogo prinesla tudi številna bivanja in potovanja Rusov zunaj države (o Slovencih so pisali V. Bronevskij, I. Sreznevskij, A. Haruzin).

V prvo poglavje, na začetek zgodovinskega pregleda ruske etnologije je avtor predvsem uvrstil znane letopise in epe, spomenike staroruskega srednjeveškega pismenstva. V okviru naslednjega razdelka obravnava različno etnološko gradivo konca 16. in 17. stoletja, med katerim so na prvem mestu poročila o Sibiriji in Sibiricah. Tretje poglavje je posvečeno ruskemu gradivu in raziskavam etnološke narave v 18. stoletju. To je bil čas reform Petra I.; čim popolnejše poznanje domovine je bilo geslo tedanje dobe. Živahna raziskovalna dejavnost je omogočila prvo obširno sintetično delo z naslovom »Opis vseh v ruski državi živečih ljudstev«. Med leti 1770 in 1800, v dobo, ki jo obravnava četrto poglavje knjige, sodi začetek preučevanja Rusov in Ukrajincev s prvimi publikacijami s področja ruske folklore. Ta zapoznelost v primeri s precej starejšim zanimanjem za neruska ljudstva v okviru ruskega cesarstva je posebna značilnost ruske etnologije. Precejšen del naslednjega poglavja, ki zaobjema leta 1800—1830, je poseben raziskovalni dejavnosti Rusov v tujini in sedaj tudi že v Srednji Aziji in na Kavkazu. S šestim razdelkom naččenja prof. Tokarev obravnava nove etape v razvoju ruske etnologije, katere prvo fazo uokvirja med leti 1840 in 1860. Zunanji izraz nove dobe je (leta 1845) ustanovitev Ruskega geografskega društva, ki je imelo velik pomen za nadaljnji razvoj ruske etnologije kot posebne znanstvene panoge. V tem času so bile zapisane misli ruskih revolucionarnih demokratov, ki so izredno zanimive tudi še za današnjo usmerjanje etnološkega raziskovalnega dela. To je tudi čas ruskih etnografov-leposlovcev. Predzadnje poglavje, ki obsega sedemdeseta in osemdeseta leta preteklega stoletja, je posvečeno med